

Người Tài Hợp Ý

Truyện ngắn của Nguyễn Ngọc Hoa

Mẹ kể ngày trước ở ngoài làng quê Quảng Bình, vào lễ *khảm tháng* (lễ đầy tháng, lúc đặt tên cho trẻ sơ sinh), nội chấm số tử vi nói cung Mệnh của tôi sáng sủa nên có trí thông minh, học rộng hiểu nhiều, và cung Quan nầy nở khiến cho sự nghiệp hanh thông, gặp thiên thời địa lợi nhân hòa. Mặc dù hai sao Thiên Khốc và Thiên Hư trong cung Mệnh dưới ảnh hưởng của các sao khác khiến tôi gặp vất vả gian nan lúc ban đầu, nhưng nhờ *quới nơn* phò hộ nên *tiền vận gian nan, hậu vận thanh nhàn*. Từ thuở bé tôi đã tin như thế nên thường quyết định theo cảm nghĩ đầu tiên và tin tưởng khó khăn cách mấy mình cũng vượt qua. Vì vậy, tôi *xăm mình* nhận lời thiết lập phòng Máy Điện của Đại học Khoa học Kỹ thuật Minh Đức, dù mới tốt nghiệp kỹ sư điện hai năm và mù tịt về phần cơ khí.

Với chức vụ trưởng phòng, tôi làm việc dưới quyền thầy Phong trưởng ban Điện về mặt học vụ, nhưng trực thuộc anh Quý Khoa trưởng về mặt tổ chức và điều hành. Anh chỉ lớn hơn tôi hai hay ba tuổi, dáng người cao lớn hùng dũng, mặt trắng môi hồng, đậu Tiến sĩ ở MIT tức là Học viện Kỹ thuật Massachusetts ở Hoa Kỳ, và đồng thời là giáo sư trường Cao đẳng Điện học. Tôi xin anh tuyển dụng thêm nhân viên,

“Tôi cần một cán sự điện giỏi về cơ khí để giúp thiết trí, chế tạo, và nhất là bảo trì dụng cụ và máy móc. Tôi quen anh Hoàn dạy trong ban Tu huấn Chuyên viên Điện bên trường Điện hơn năm năm nay, giỏi cả lý thuyết lẫn thực hành, và đúng là người tôi muốn dùng.”

Anh Quý chấp thuận ngay và bàn sang chuyện thiết lập phòng Máy Điện, hiện tại là căn phòng trống trơn,

“Anh nhớ chúng ta cần hoàn thành và mở cửa cho sinh viên thực tập càng sớm càng tốt, và viện đại học chưa có nguồn tài trợ bên ngoài nên ngân sách rất hạn chế.”

“Ngoài việc trang bị phòng ốc với hệ thống cung cấp điện xoay chiều, tức là AC hay ‘Alternating Current,’ lấy từ điện nhà đèn, tôi sẽ cần một hệ thống cung cấp điện một chiều, tức là DC hay ‘Direct Current,’ các dụng cụ đo điện như *volt-kế* và *ampère-kế*, máy điện DC, và động cơ và máy phát điện AC,” tôi liệt kê các đồ trang bị cần thiết.

“Hệ thống cung cấp điện DC? Hình như trường Điện có nguyên một phòng máy phát điện chạy bằng động cơ *đi-ê-zen* (diesel) cho nguồn điện DC?” anh Quý có vẻ lo lắng.

“Dạ phải, máy phát điện DC đó có công suất 45 kW (kilowatt, tức là một ngàn watt). Nhưng tôi có cách thực hiện mà không cần xây phòng máy linh kính và tốn kém.”

Thực vậy, trong khi sửa soạn luận án tiến sĩ kỹ sư, tôi đã thiết kế một mạch điện chỉnh lưu dùng *thyristor* để biến đổi điện AC thành DC có điện thế mong muốn. *Thyristor* là một thành phần bán dẫn có cấu tạo tương tự như hai *transistor* ghép lại và gần đây được các nhà khoa học dùng trong một số áp dụng điện tử. Vấn đề là làm sao tìm được *thyristor* có công suất cao để nguồn điện DC tạo ra cung cấp đủ năng lượng đòi hỏi. Tôi lục lạo chợ bán đồ *lạc-xon* (tiếng Pháp “à la solde”) trên đường Tôn Thất Thiệp và các tiệm đồ sắt, đồ điện, và đồ phế thải trong Chợ Lớn

nhưng không tìm thấy. Thì giờ và ngân sách eo hẹp, không thể đặt mua ở ngoại quốc bất cứ thứ gì.

Tôi tìm ra “nhà cung cấp” máy điện một chiều khi dự buổi họp mặt kỷ niệm ngày tốt nghiệp với các bạn đồng khóa kỹ sư ở quán Năm Giang trên đường Bùi Viện. Rượu vào lời ra, các bạn gọi tôi là *giáo gian*, đặt tên là “kỹ sư giấy,” và tha hồ chọc ghẹo; thằng Bích làm việc ở Công quản Hỏa xa Việt nam là đứa chê bai lớn tiếng nhất. Tôi uống hết ly bia “33” rồi chỉ mặt nó phản pháo,

“‘Kỹ sư giấy’ xem vậy mà ngon hơn ‘kỹ sư ngồi không’! Không phải Hỏa xa ngưng đã hoạt động, và máy lãnh lương rồi ngồi chơi xơi nước hay sao?”

“Tầm bậy tầm bạ nào! Hỏa xa vẫn sống . . . ngắc ngoải, điều hành vài đoạn đường ngắn như Sài Gòn - Biên Hòa, và chú trọng vào công tác bảo trì. Tao thuộc ngành Ốc Lộ chuyên về cầu đường và công ốc và trông coi cơ xưởng gồm thợ chuyên môn đủ mọi nghề,” thằng Bích nóng mặt giải thích.

“Tao nhớ ra Hỏa xa sử dụng nhiều máy điện một chiều vì một chiếc máy có thể dùng làm động cơ hay máy phát điện, trong cơ xưởng máy có kho phế thải không?” tôi nắm ngay cơ hội hỏi tới.

Thằng Bích hiểu ra cười ha hả,

“Mày là tổ sư *ma-lanh*, *giả đại qua ải*, và đợi thời cơ thuận tiện dở trò lợi dụng.” “Ma-lanh” do tiếng Pháp “marlin” là tinh ranh, tinh quái, hay láu cá.

“Nếu mày có máy điện DC phế thải thì tao mua lại, đem về thuê người quấn dây và sửa chữa lại cho học trò học. Ăn gian hời nào mà mày *mồm loa mép giải* như vậy?” tôi không chịu thua.

“Thằng *Chích Chòe* nói nghe tội nghiệp chưa! Nhưng thôi, tao sẽ vào kho kiểm các máy cũ đã loại bỏ, kiểm soát lại, và nếu cần biểu thợ tân trang lại cho mà dùng.” “Chích Chòe” lấy từ thành ngữ *ba hoa chích chòe* nghĩa là ba hoa những chuyện lung tung, không đâu vào đâu.

* * *

Bác Mạnh hàng xóm sát vách trong Cư xá Sĩ quan Chí Hòa là bạn của cha thuở còn để chỏm ngoài Quảng Bình và một nhân vật chính trị cao cấp thời Đệ nhất Cộng hòa, thời mà vị nguyên thủ quốc gia chỉ tin cậy thuộc quyền người đồng hương và trọng đãi thành viên của hội Quảng Bình Tương tế (“Hội”). Cùng với phong trào đòi phục hồi danh dự cho vị cựu nguyên thủ ấy, Hội chấn hưng và phát triển và khuyến khích lớp người trẻ – như tôi – tham gia. Bác khẩn khoản mời tôi đi họp Hội và nhiệt thành đề bạt tôi giữ chức vụ Tổng Thư ký.

Nhà bảo trợ và cố vấn tối cao của Hội là phu nhân cố Tướng Nghĩa, một tướng lĩnh cao cấp thời Đệ nhất Cộng hòa. Bác Mạnh giúp bà Nghĩa quản trị một số xí nghiệp kinh doanh như công ty thầu xây cất cho căn cứ Long Bình của quân đội Hoa kỳ ở Biên Hòa và công ty khai khẩn đồn điền ở Long Khánh. Bà trạc tuổi mẹ, thanh nhã và dịu dàng, ăn nói nhỏ nhẹ và từ tốn, và biểu tôi gọi bằng “o” và kêu tên con gái là o Tín. Với sự tiến cử của bác Mạnh, o khẳng khăng mời tôi làm kỹ sư cố vấn, nhưng tôi không mấy thiết tha,

“Con bận *lút đầu*, làm *răng* dám ôm đồm thêm công việc khác?”

“O biết mà! Nhưng công ty cần danh tiếng nhiều hơn là thì giờ của con. Với trách nhiệm chính là duyệt xét và chấp thuận các tài liệu kỹ thuật, con sẽ có văn phòng riêng với thư ký theo dõi con đang ở đâu và khi có giấy tờ cần trình con ký, sẽ đưa đến tận nơi. Ngoài ra, thỉnh thoảng con đi với o dự tiếp tân hay tiếp đãi các khách hàng quan trọng. Con là người có học thức, biết cách cư xử lịch thiệp, và giỏi ngoại ngữ; còn ai khác có thể giúp o?”

Giọng nói dịu hiền và đôi mắt triu mến của o Tín nhắc nhở tôi hình ảnh thân yêu của mẹ. Tôi không thể nói “không” với giọng nói đó và đôi mắt đó. Không dè cái công việc *làm chơi ăn thiệt* của tôi lại có ích cho trường Khoa học Kỹ thuật. Một hôm, tôi tháp tùng o đãi khách là Tướng Stevenson, chỉ huy trưởng căn cứ Long Bình, ở tiệm ăn Nhật Fukomoto nhỏ mà lịch sự trên lầu sáu một cao ốc ở đại lộ Hàm Nghi. Ông thân thiện bắt tay tôi,

“Ngày trước tôi tốt nghiệp trường Võ bị West Point với bằng Kỹ sư Điện như anh. Tôi sang Việt nam hơn ba năm nay và nay là lần đầu tiên gặp mặt một giáo sư đại học.”

Thái độ thẳng thắn và khiêm tốn của tướng Stevenson khiến tôi thoải mái và dễ chịu. Khi câu chuyện trong bữa ăn bước qua lãnh vực giáo dục đại học, tôi không ngần ngại chia sẻ những khó khăn hiện phải đương đầu và đánh bạo hỏi,

“Ở trong căn cứ, Ngài có kho phế thải chứa đựng những máy điện xoay chiều bị hư hỏng và liệt bỏ không?”

“Không có. Vật liệu hay dụng cụ hư hỏng thì hoặc là phá bỏ hoặc là giao cho nhà thầu đổ rác. Họ mang đi đâu tôi không biết,” ông lắc đầu.

“Vậy tôi phải tìm nơi tiêu thụ hàng hóa của nhà thầu đổ rác,” tôi thất vọng ra mặt.

“Không cần đâu, anh bạn trẻ ơi! Nếu trường đại học gửi văn thư yêu cầu, chúng tôi sẵn lòng tặng dữ các loại máy điện anh cần. Đó là một dịp tốt để phát triển công tác dân vận và phục vụ cộng đồng địa phương của chúng tôi.”

Ba tuần sau, các động cơ và máy phát điện AC mới nguyên được chở tới và giao tận phòng Máy Điện cho tôi. Ngạc nhiên hơn, tướng Stevenson gửi thêm một thùng gỗ thừa lớn chứa đầy *thyristor* kèm theo tờ giấy ghi:

Không có sách chỉ dẫn. Không biết đặc tính hoạt động. Chúc may mắn!

Vì thiếu dữ kiện, việc thiết kế mạch chỉnh lưu trở nên phức tạp. Trước tiên tôi phải bố trí thí nghiệm để xác định các đặc tính hoạt động của *thyristor* có trong tay, cùng với anh Hoàn chế tạo các thành phần mạch điện khác, và sắp đặt các biện pháp an toàn. Đây là một biến cố khoa học đáng chú ý vì không những tôi là người đầu tiên đề nghị mạch chỉnh lưu này mà tôi sẽ dùng các *thyristor* tân kỳ và rất đắt tiền này một cách phí phạm. Trong suốt tuần lễ, hàng ngày thầy Phong và anh Quý đến phòng Máy Điện quan sát, thầy Sinh và các bạn tôi bên trường Điện sang tham dự và góp ý, và tôi và anh Hoàn túc trực ngày đêm theo dõi diễn tiến cuộc thí nghiệm.

Sau khi đốt cháy và làm nổ tung tám cái *thyristor*, tôi thành công và chế tạo bộ máy cung cấp điện một chiều. Tôi viết bài nghiên cứu tường trình cuộc thử nghiệm và trình bày trước hội đồng giáo sư của ban Điện tử Đại học Khoa học Sài gòn dưới hình thức phúc trình về sự tiến triển của luận án đang làm.

* * *

Ba năm sau tôi bỏ nước ra đi, định cư tại tiểu bang North Dakota ở miền bắc Hoa Kỳ, và làm chuyên viên kế hoạch cho một công ty tiện ích. Cuối năm 1978, tôi được công ty điện lực bạn mời dự lễ khánh thành trạm Đổi Điện Coal Creek do hãng General Electric, công ty dụng cụ điện lực lớn nhất thế giới, thiết kế và chế tạo. Trạm đổi điện này cải đổi 1,100 MW (megawatt, tức là một triệu watt) điện xoay chiều thành điện một chiều để truyền đi trên một đường dây tải điện DC có điện thế 800 kV (kilovolt, tức là một ngàn volt), điện thế một chiều cao nhất thế giới lúc bấy giờ.

Trạm Coal Creek là một công trình vĩ đại, nhưng thiết kế dùng bởi các nhà kỹ sư General Electric y hệt như mạch chỉnh lưu của tôi ở Sài Gòn sáu năm trước. Họ ghép gần năm ngàn *thyristor* với nhau để tạo công suất và điện thế cực cao, nhưng bản chất không có gì khác. Đúng như câu ngạn ngữ Pháp "*les grands esprits se rencontrent*," người tài thường hợp ý nhau! Nhưng tôi tin tôi đã tới đích trước họ.

Nguyễn Ngọc Hoa

Ngày 13 tháng Chín, 2017